

LINDISFARNE GJENNOM SKIFTENDE TIDER

Av Harald Olsen

Navnet

Den lille tidevannsøya på den engelske nordøst-kysten har spilt en viktig rolle i historien, langt større enn hva størrelse og lokalisering skulle tilsi. Navnet på øya har skiftet i løpet av de ulike historiske epokene. Det opprinnelige britisk/keltiske navnet var *Inis Metcaut*, men betydningen av dette er ukjent. Etter de angelsaksiske innvandringene i Nord-England på 400-tallet fikk øya det angelsaksiske navnet *Lindisfarne*. Her er det to mulige forklaringer. Den ene er at dette er øya til "Lindisfaran", dvs. folkene fra Lindsey, navnet på et angelsaksisk kongedømme på 600-tallet. Den andre betydningen kommer av ordet "lindis" som betyr elv eller bekk, og "farne" som betyr øy.

I høymiddelalderen (fra 1100-tallet av) var *Holy Island* (*Insula Sacra* på latin) den vanligste betegnelsen.

Lindisfarne er nevnt første gang i skriftlige kilder på 700-tallet, av den angelsaksiske kirkehistorikeren Beda (672-735) i hans store verk *Anglernes kirkes historie* fra 731. Den er også nevnt i munken Nennius' historieverk *Historia Brittonum* fra 800-tallet. Dette verket omhandler begivenheter på 400- og 500-tallet, bl.a. de angelsaksiske erobringene i landet. Da skulle den kristne britiske kongen Urien-af-Rheged, som ble kalt "konge over den dømte verden", ha operert på øya i forsøket på å forsvare landet. Men kongen ble bedratt og drept av noen av sine egne, og dermed opphørte den siste motstanden mot inntrengerne. Angelsakserne anla en rekke borger og befestninger langs østkysten, og det virker som at også Lindisfarne har vært befestet. Lindisfarne var krongods (dvs. kongelig eiendom) da klosteret ble grunnlagt her i 635.

Kristningsprosessen

Kristningen av Nord-England fulgte to forskjellige spor: et romersk spor fra sør, og et keltisk spor fra vest. Det romerske sporet var initiert i Roma og av paven selv, men med det unge erkebispedømmet i Canterbury som brohode. Den første betydelige misjonær i denne prosessen var munken Paulinus, disippel av erkebiskop Augustin av Canterbury. Augustin hadde i 597 kommet til Kent fra Roma, og etablert bispesetet i Canterbury. Paulinus var i 625 med i følget til prinsesse Ethelberga av Kent, da hun dro nordover for å gifte seg med kong Edwin av Northumbria, i det angelsaksiske kongedømmet der Lindisfarne befant seg. Paulinus gjorde tydeligvis jobben sin, for kong Edwin lot seg døpe påskedag i 627. Sammen med kongen og hans familie ble også en 13 år gammel niece av ham døpt. Hun het Hilda, og kom senere til å bli en betydelig person i landets åndelige historie. Men Paulinus' misjonsvirksomhet brøt sammen da kongen ble drept i et slag bare seks år etter, i 633. Da flyktet dronningen tilbake til Kent, og Paulinus dro tilbake til Canterbury.

Det keltiske sporet fra vest kom fra klosteret Iona på den skotske vestkysten. Det var grunnlagt i 563 av den irske munken Columba (Colum Cille, 521-597), var blitt et viktig senter for kristen tro og spiritualitet i den irsk/keltiske formen, og moderkloster i en stor klosterfamilie (paruchia). Den angelsaksiske prins Oswald hadde oppholdt seg på Iona da han i ungdommen måtte leve i eksil i Skotland, og på Iona ble han døpt. Da Oswald i 633 overtok

etter Edwin som konge i Northumbria, var han oppsatt på å kristne landet. Han sendte da bud til Iona med anmodning om å få en munk derfra til å lede misjonsvirksomheten i Northumbria. Den første munken som ble sendt var meget streng, og hadde liten evne til å kommunisere med befolkningen. Han mislyktes, og ble derfor sendt tilbake. Den neste som fikk oppgaven, munken Aidan, viste seg langt bedre kvalifisert. Han hadde evnen til å møte folk på deres egne premisser, og ble en populær misjonsbiskop.

Aidan - biskop og abbed

Aidan (d.651) kom til Northumbria i 635, og begynte straks på sitt oppdrag. Som misjonsbiskop reiste han rundt i landet og forkynte, døpte, bygget kirker og anla klostre. Kong Oswald var ofte med ham på disse reisene, og fungerte som tolk, ettersom han snakket gælisk flytende, i tillegg til sitt eget angelsaksisk. I tråd med den keltiske klostertradisjonen levde Aidan selv et enkelt og spartansk liv, og praktiserte streng askese. Han gikk som regel på egne bein på sine mange reiser. Alle gaver han fikk ga han til de fattige, eller han brukte dem til å kjøpe fri trelle. Som få andre virket og forkynte Aidan gjennom sitt eget liv og eksemplets makt. Han var heller ikke redd for å tale de mektige imot, når det var nødvendig. Det fortelles at Aidan en gang fikk en flott hest med vakkert rideutstyr av kongen, med tanke på hans strabasjøse reiser. Alt sammen ga han imidlertid til en fattig tigger, til kongens store bestyrtelse. Men Aidan ga en begrunnelse som selv kongen måtte bøye seg for.

Noe av det første Aidan gjorde i 635 var å anlegge kloster på Lindisfarne. Etter keltisk skikk var Aidan både biskop og abbed, og den siste funksjonen var den som hadde høyest anseelse i denne tradisjonen. Det var trolig flere grunner for å velge tidevannssøya Lindisfarne som sted for klosteret. Tidevannet innebar perioder med isolasjon og distanse til det omgivende samfunnet, noe munkene nok ofte kjente behov for. Vi finner derfor flere eksempler på klostre på tidevannssøyer. Men Aidan har nok også ønsket en viss distanse til kongens hoff, og borgen Bamburg på fastlandet sør for Lindisfarne. Selv om samarbeidet med kong Oswald var godt, og kongelig beskyttelse kunne være viktig i urolige tider, ønsket Aidan åpenbart et mest mulig uavhengig og selvstendig kloster.

Lindisfarne ble tidlig et av de viktigste åndelige sentra i Northumbria og Nord-England, og et viktig spredningssenter for kristen tro og keltisk spiritualitet. Også angelsaksisk ungdom søkte hit for utdanning og kunnskap, og Aidan brukte mye tid på dem. Lindisfarne ble utgangspunkt for nye klosteretableringer i regionen, med forankring i keltisk klosterregel. Kirkehistorikeren Beda beskriver Aidans klosterregime som "strengt og nøysomt".

Aidan fikk flere betydelige disipler og etterfølgere. Fire brødre – Cynebil, Caelin, Cedd og Chad – fikk alle sin presteutdanning på øya. To ble biskoper og betydelige klostergrunnleggere, og Chad ble helgenkåret etter sin død i 672. En annen kjent skikkelse er Wilfrid (633-709), som også fikk sin utdanning på Lindisfarne. Han grunnla kloster i Hexham og flere andre steder, og var en tid abbed i Ripon, der han bygde en av landets vakreste kirker. Han var imidlertid en kontroversiell person, og måtte flere ganger i eksil. Men han nøt hele tiden stor tillit hos paven. En tid drev han også misjonsvirksomhet i Frisland (nåværende Nederland).

Et annet eksempel er Hilda, som er nevnt tidligere, og som ble døpt sammen med kong Edwin og hans familie som 13-åring. I 33 år levde hun som adelskvinne et rent sekulært liv.

Men så bestemte hun seg for å gå i kloster, og ville først dra til et kloster i Gallia, der søsteren oppholdt seg. Men hun søkte råd hos biskop Aidan, og han oppfordret henne til å bli i hjemlandet og realisere sine drømmer her. Hilda og noen få søstre fikk først jord til en liten kommunitet nord for elva Wear. Men etter noen år ble hun kalt til abbedisse for klosteret i Hatlepool, før hun i 657 grunnla et nytt kloster i Whitby (daværende Streanaeshalch), etter råd fra Aidan. Dette ble et blandet kloster, for både munk og nonne (som det finnes en rekke eksempler på i den keltiske klostertradisjonen), og med Hilda som øverste leder. Hun la stor vekt på lærdom og kunnskap, og under Hildas ledelse ble Whitby-klosteret et av de viktigste lærdomssentrene i landet. Her var det like naturlig for kvinner å studere som for menn, og nonnene behersket her både gresk og latin. Biskop Aidan besøkte Hilda ofte, og under hans innflytelse utviklet Hilda seg til en betydelig åndelig veileder, som folk kom fra hele landet for å søke hjelp hos. Hilda hadde spesiell sans for kunstnerisk talent, og Whitby-klosteret ble også et senter for skapende kunstnerisk virksomhet. Det er derfor ikke tilfeldig at det viktige kirkemøtet i 664 ble lagt til Whitby.

Aidan døde i 651. Etter Aidan var Lindisfarne bispedømme i nesten 250 år. 16 biskoper og 9 helgener hadde sine åndelige røtter på øya. Den mest kjente av dem alle var Cuthbert.

KLOSTERHISTORIEN, FASE 1: 635-793

Klosteranlegget

Aidan anla klosteret på Lindisfarne etter modell av moderklosteret på Iona. Derfor er det også klare likhetstrekk mellom disse: begge ligger på små øyer, med et åpent, treløst landskap, og begge er orientert mot havet og med en havn. Men det er også forskjeller: Iona har en tydelig D-formet innhegning eller mur (vallum), noe man ikke finner på Lindisfarne. Derimot er det her spor av to konsentriske innhegninger utenfor hverandre, som var vanlig i tidlige irske klostre. I begge tilfeller har den opprinnelige klosterbebyggelsen sannsynligvis ligger spredt i terrenget, med munkenes små celler (for en eller to mennesker) rundt fellesbygninger som kirke, spisesal, kjøkken, skrivesal, verksteder, gjestehus osv.

Det har tidlig vært to kirker i Lindisfarne-klosteret:

+ Liten tømmerkirke: reist av Aidan – øyas første hellige rom.

+ Den første Peterskirken: bygd av Aidans etterfølger Finan (d.661), og viet til St.Peter. Også denne var bygd på irsk vis av eiketømmer med halmtak, men biskop Eadberth (biskop 688-698) fjernet halmen og dekket både tak og vegger med blyplater. Kirken inneholdt abbed Aidans jordiske levninger, og senere Cuthberts kiste.

I tillegg har det trolig vært en rekke andre bygninger i det første klosteranlegget, alle bygd i tre.

Retreat-steder

Aidan var preget av den keltiske fromhetstradisjonen, hvor behovet for å kunne trekke seg tilbake til stillhet og ensomhet for bønn, fordypning og kontemplasjon var sterkt. Derfor hadde klosteret på Lindisfarne allerede fra første stund retreat-steder hvor munkene kunne trekke seg tilbake i ensomhet. Mest kjent er:

St.Cuthberts holme (Hobthrush, Thrush Island)

er en liten holme sørvest for klosteret. Hit kan man gå tørrskodd ved lavvann, mens den er utilgjengelig ved høyvann. Derfor fungerte den som sted for tilbaketrekning og ensomhet for klosterets munk. Cuthbert benyttet den mye, og det er trolig derfor den er knyttet til hans navn. Det samme gjaldt også hans etterfølger Eadberth.

Der er rester av bygninger på holmen. Det har trolig vært en celle (sannsynligvis av rund bikubeform, som skikken var i den keltiske tradisjonen), et oratorium (rektangulært kapell, der dagens murrester trolig er fra et yngre kapell enn det opprinnelige), og muligens også en innhegning.

Farne Island

ligger ute i havgapet sørøst for Lindisfarne. Øya er mer isolert fra fastlandet og klosteret, og var derfor populært som retreatsted. Allerede Aidan benyttet øya, men det er særlig Cuthberts navn som er knyttet til den. Han foretrakk dette stedet og eneboerlivet her, framfor klosterlivet på Lindisfarne. På øya var det:

- + en rund celle eller oppholdsrom, bygget av stein og torv, og tak av tømmer og halm,
- + et oratorium/kapell, også med tak av tømmer og halm,
- + et større gjestehus, ved landingsstedet for båtene, for besøkende som oppsøkte eneboeren, for bl.a. åndelig veiledning,
- + to brønner, en ved eneboercellen og en ved gjestehuset.

Synoden i Whitby 664

Som datterkloster av Iona var Lindisfarne altså en frukt av den irske klostertradisjonen, og et arnested for keltisk spiritualitet. Aidans etterfølgere som abbeder på Lindisfarne, Finan og Colman, ble også hentet fra Iona, og ikke valgt blant Lindisfarnes egne munk. Men den særegne keltiske kristendomsformen var vanskelig å akseptere for kirkelederne i Canterbury, som var orientert mot Roma og romersk spiritualitet. Denne spenningen utviklet seg etter hvert til en tydelig konflikt. Kong Oswy fant denne konflikten uakseptabel, og sammenkalte til et kirkemøte i 664. Han valgte å legge møtet til Hildas kloster i Whitby. Det var to stridsspørsmål som dominerte møtet. Det ene var formen på munkenes tonsur. De romersk pregede klostrene hadde gått over til rund tonsur øverst på hodet, mens de keltiske munkene holdt på sin gamle form der man var raket fra pannen og til midt på hodet, mens håret grodde normalt derfra og bakover. Dette var en form som de hadde arvet fra de førkristne keltiske vismennene og prestene, druidene. Det andre stridsspørsmålet var prinsippene for å beregne tidspunktet for påske. Den sentrale kirkeledelsen hadde gått over til den gregorianske kalender, mens de keltiske klostrene holdt på den gamle julianske kalenderen. Dette resulterte i forskjellige tidspunkter for påskefeiringen.

Stridsspørsmålene kan i dag virke bagatellmessige og striden uforståelig. Men konfliktens temaer var nok bare toppen av et isfjell. Under lå det andre og viktigere spørsmål, som gikk på forskjeller i virkelighetsforståelse, teologi og spiritualitet. I stor grad var dette en tautrekking mellom sentralkirkelige enhetsbestrebelsers og lokalkirkelig autonomi.

Til Whitby kom det to mannssterke delegasjoner, en fra Lindisfarne under ledelse av abbed Colman som representerte den keltiske fraksjonen, og en fra sør under ledelse av den førnevnte Wilfrid, som skulle ivareta det sentralkirkelige anliggendet. Colman henviste til

tradisjonen fra St.Columba, som han mente hadde røtter helt tilbake til apostelen Johannes. Wilfrid argumenterte på sin side ut fra en så godt som samlet kirkes praksis, med utgangspunkt i apostelen Peter. Diskusjonen utviklet seg til å bli et spørsmål om St.Columbas autoritet i kirken, målt opp mot St.Peters og pavens. Etter harde diskusjoner valgte kong Oswy til slutt å følge det sentralkirkelige råd, som så ble offisiell kirkepolitikk i landet.

Den keltiske delegasjonen dro skuffet tilbake til Lindisfarne. Her samlet Colman sammen de jordiske levningene av St.Aidan og klosterets viktigste verdisaker, og dra tilbake til Iona. Både irske og angelsaksiske munk fulgte ham vestover. Synoden i Whitby ble en slags kulminasjon av den keltisk-kristne innflytelsen blant de angelsaksiske folkeslagene i Nord-England og på den engelske østkysten. Men den forsvant likevel ikke. Både på Lindisfarne og andre steder var den keltiske impulsen levende og sterk i generasjoner etter dette. Og kontakten med moderklosteret Iona ble opprettholdt. Abbed Adomnan på Iona hadde to offisielle besøk på Lindisfarne i begynnelsen av 700-tallet. Og på Lindisfarne var det lenge både en kirkegård og et gårdsbruk viet til St.Columba. Lindisfarnes mest kjente abbed gjennom tidene, Cuthbert, var også sterkt preget av keltisk fromhetsliv.

Cuthbert – Lindisfarnes mest kjente helgen

Angelsakseren Cuthbert (634-687) opplevde som ung gjetergutt i det sørlige Skotland et syn. Han så en lyskjegle som falt ned fra himmelen til jorden. Inne i lyset så han engler som løftet et menneskes sjel opp til himmelen. Senere fikk han høre at biskop Aidan på Lindisfarne hadde dødd akkurat på dette tidspunktet, og han skjønnte at det var helgenens himmelfart han hadde sett i synet. Dette gjorde så sterkt inntrykk på unggutten at han bestemte seg for å gå i kloster. Han ble munk i Melrose-klosteret, som var et datterkloster under Lindisfarne, og der Aidans disippel Eata var abbed. Det viste seg fort at Cuthbert hadde uvanlige evner, både i kunnskapsformidling, åndelig veiledning og sjelesorg.

Cuthbert gjorde seg bemerket i Melrose, og etter noen år ble han i 661 kalt til Lindisfarne som prior (administrasjonsleder), samtidig med at Eata overtok som abbed der. Her vant Cuthbert alles sympati med sin vennlighet, tålmodighet og sin enkle livsførsel. Han brukte mye tid til bønn og kontemplasjon, fortrinnsvis ute i naturen. Blant annet oppholdt han seg mye på den vesle holmen som ennå bærer hans navn. Han praktiserte en skikk som mange keltiske helgener var kjent for, nemlig å syng salmer på stranden ved stigende tidevann, til vannet sto dem helt oppunder armene. En gang, etter en slik nattlig tidevannsbønn, skal det ha kommet to otere opp av vannet og tørket føttene hans med pelsen og varmet dem med pusten sin. En rekke lignende legender, der Cuthbert levde nær innpå naturen og behandlet dens dyr og fugler som sine søsken, ble opphav til en spesiell naturspiritualitet i tradisjonen etter Cuthbert.

Etter en del år i klosteret på Lindisfarne valgte han å trekke seg helt tilbake, til eneboerliv på Farne Island ute i havgapet. Her levde han i enda tettere kontakt med dyr og fugler. Særlig hadde han et fortrolig forhold til ærfuglene på øya. De hekket til og med inne i hytta hans, og ærfuglungene fulgte etter ham hvor han sto og gikk. Ærfuglene ble snart kalt "Cuthberts ender", og den dag i dag går de under betegnelsen "Cuddy's ducks".

Men Cuthbert fikk ikke være mye alene på Farne Island. Gjetordet gikk om ham, og folk strømmet til fra fjern og nær. De søkte råd og veiledning, og hans forbønn og velsignelse.

Etter en tid ble Cuthbert kalt til abbed og biskop av Lindisfarne. Han nektet først, men både erkebiskop og konge kom ens ærend til øya for å legge press på ham. Til slutt lot han seg overtale.

Cuthbert foretok som biskop mange og lange reiser, og som sin forgjenger Aidan gikk han alltid til fots. Han merket imidlertid snart at han ikke hadde helse til denne formen for tjeneste. Etter to år sa han fra seg biskopsvervet, og dro tilbake til Farne Island som eneboer. Han var imidlertid syk, og det gikk raskt nedover med ham. Brødrene på Lindisfarne førte tilsyn med ham. Hans død i 687 ble markert med fakler fra Farne Island og vakttårnet på Lindisfarne. Hans døde legemet ble hentet og begravd på klosterets kirkegård. Snart skal det ha begynt å skje mirakler ved hans grav, og allerede på 690-tallet ble Cuthbert feiret som helgen. Lindisfarne ble dermed et enda mer ettertraktet pilegrimsmål enn det hadde vært før.

Gullalderen

Tiden under og etter Cuthbert ble en gullalder for Lindisfarne-klosteret, både åndelig og kulturelt. På grunn av Cuthberts berømmelse mottok klosteret mye gaver, også etter hans død. Det sier noe om stedets attraktivitet at da den northumbriske kong Ceolwulf abdiserte fra tronen i 737, gikk han i kloster på Lindisfarne.

Tidlig på 800-tallet skrev munken Aethelwulf diktet *De Abbatibus* i klosteret. Her beskriver han Lindisfarne og livet der, og dokumenterer at kunnskapsnivået i klosteret var høyt. Han var bevandret i klassikere som Virgil og Ovid, og kjente samtidsforfattere som Aldhelm, Bede og Alcuin. Når det gjelder Lindisfarne omtaler han den irske skriveren Ultan og musikkinteressen til den 5. abbed Sigwine. Klosterets skatter ble holdt i hevd, men det ser ikke ut til at de asketiske idealene til Aidan og Cuthbert lenger var så viktige i klosterets liv.

Cuthbert-kulten, og klosterets velstand, kom til å stimulere den kreative og kunstneriske virksomheten på Lindisfarne. Dette resulterte bl.a. i en rekke berømte bibel-håndskrifter. Mest kjent er:

Lindisfarne-evangeliene

De ble skrevet på sent 600-tall eller tidlig 700-tall, av skriveren Eadfrith, som ble biskop på Lindisfarne i 698. Han har trolig hatt ansvar for både kalligrafien og de vakre illustrasjonene. Teksten følger Hieronymus' Vulgata-versjon fra sent 300-tall. På 900-tallet ble munken Aldreds oversettelse til gammel-engelsk satt inn mellom linjene i originalen. Verket er rikt illustrert. Der er i alt 15 fullt illuminerte sider, og hvert evangelium har innledningsvis et fullsidebilde av de aktuelle evangelistene med deres attributter. I utsmykningene finnes det en rekke forskjellige stilimpulser:

- + spiraldekorasjon – med røtter i keltisk jernalder-estetikk,
- + flettemønster med dyrehoder – fra germansk metallkunst,
- + fuglemotiver – med opphav i antikken.

Flere av fargene som er benyttet i illustrasjonene kommer langveis fra (eks. blå lapis fra Asia). Til de i alt 258 bladene er det gått med 129 kalveskinn.

Lindisfarne-evangeliene regnes som et av de fremste eksemplene på keltisk bokkunst.

Håndskriftene har vært laget for Cuthberts klosterfelleskap og har hele tiden tilhørt dette. Skriftene har fulgt Cuthberts jordiske levninger, også da disse ble flyttet rundt omkring, og har hatt nær tilknytning til selve Cuthbert-kulten, der den ble praktisert.

Av andre manuskripter fra skrivehuset (scriptorium) på Lindisfarne kjenner man:

Durham-evangeliene

De er litt yngre enn Lindisfarne-evangeliene. Det finnes bare noen rester igjen av de dekorerte sidene, men de viser at disse har vært svært vakre. De har tydeligvis også tilhørt Cuthbert-kommuniteten.

Echternach-evangeliene

Disse var trolig en gave fra Lindisfarne-klosteret til Echternach-klosteret i Sveits, grunnlagt av St.Willebrord i 697. Evangeliene ble skrevet samtidig med Lindisfarne-evangeliene, men i en enklere stil.

Otho-evangeliene

De ble skrevet tidlig på 700-tallet. Disse skriftene ble utformet i en overdådig og vakker stil, men er i dag sterkt skadet.

Skrifttypene i disse evangeliene (halv-uncial eller insulær majescule) ble utviklet på Lindisfarne. Men der er ellers stor variasjon i utformingen av håndskriftene, og klosterets skrivere har åpenbart benyttet forskjellige modeller.

Steinskulptur

Der er på Lindisfarne bevart steinskulpturer fra 700-, 800- og 900-tallet.

De eldste er navnesteiner – steiner som er dekorert med kors og korte inskripsjoner, og som trolig har vært gravsteiner.

Den såkalte "Krigersteinen" er den mest berømte. Den har på den ene siden sol, måne og to knelende personer som omkranser et kors (som er av typisk keltisk type). Den andre siden har gjort steinen berømt, fordi det her er avbildet menn som man har trodd var krigere, og som derfor er blitt tolket som en framstilling av det første vikingeangrepet på Lindisfarne. I dag heller forskerne mer til at dette er en framstilling av dommens dag.

Der finnes noen rester av høykors på Lindisfarne, og i skriftlige kilder fortelles det at biskop Aethelwold lot reise et høykors til St.Cuthberts ære i 740. Fremdeles finnes det fundament for et høykors på klosterområdet.

De fleste steinskulpturene er fra tiden etter vikingeangrepene. Lindisfarne var aldri – som Iona – noe innovasjonssenter for steinkunst og steinskulptur.

KLOSTERHISTORIEN, FASE 2: 793-1083

Vikingeangrep

8.juni 793 kom det første vikingeangrepet på Lindisfarne, og det første kjente angrepet på de britiske øyer. Det er bl.a. dokumentert i brev fra Alcuin av York til Northumbrias konge og til biskop Higbald av Lindisfarne. Alcuin oppholdt seg på dette tidspunktet ved Karl den Stores hoff i Achen. I brevene heter det at St.Cuthberts kirke ble oversprutet av prestenes blod under angrepet, og Lindisfarne blir beskrevet som "det helligste stedet i hele Britannia".

Begivenheten er også nevnt i *De Angelsaksiske Annaler* og i de irske *Ulster-annalene*.

Angrepet var godt planlagt, for klosterets rikdom var viden kjent. Det var også klosterets utsatte og lite beskyttede lokalisering.

Vikingangrepene fortsatte i 40-50 år, men store og samordnede angrep på spesielt viktige mål var ikke lenger så hyppige. Kyst- og øyklostrene var imidlertid fortsatt svært utsatt og sårbare. Det første angrepet i Irland kom i 794, på Lambay nord for Dublin. Så fulgte angrep på Jarrow (795) og Iona (795). Columba-kommuniteten forlot Iona på begynnelsen av 800-tallet, og dro til Kells i Irland, som var et mer beskyttet sted inne i landet. I første del av 800-tallet var vikingangrepene mest konsentrert om Irland.

Den store invasjonen av Northumbria i 867 og etableringen av vikingekongedømmet i York forandret totalt den politiske situasjonen i Nord-England. Alle de store klostrene langs kysten ble ødelagt i løpet av 800-tallet.

Vandringsår

Cuthberts klosterkommunitet holdt ut på Lindisfarne i over 80 år etter det første vikingangrepet. Under biskop Ecgred (830-845) flyttet kommuniteten for en tid til Norham-on-Tweed, en av klosterets eiendommer på fastlandet. De tok med seg Cuthberts kiste, de jordiske levninger av kong Ceolwulf og den opprinnelige trekirken som Aidan lot bygge på Lindisfarne. Den ble gjenreist i Norham.

Munkene må ha vært tilbake på Lindisfarne i 875, for da ble øya angrepet på nytt av vikinger. Dette fikk alvorlige konsekvenser, for nå bestemte munkene seg for å forlate Lindisfarne for godt. De la ut på en vandring som skulle bringe dem over store deler av Nord-England i de følgende tiårene. De brakte med seg Cuthberts kiste, St.Oswalds hode, levninger av St.Aidan og biskopene Eadberht, Eadfrith og Aethelwold, og Aethelwolds steinkors. De holdt fortsatt sammen som et kommunitetsfellesskap, men ble med tiden bare kalt "Cuthberts folk".

Den opprinnelige planen var å dra til Irland. Derfor dro de tvers over landet til vestkysten, og til elva Denvents munning. Men St.Cuthbert viste sin misnøye med disse planene ved å gjøre bølgene ved kysten om til blod. Da ombestemte de seg, og dro i stedet til Whithorn, det gamle helligstedet ved sørvest-kysten av Skotland. Fra Whithorn dro munkene tilbake til østkysten, til Crayke i York. Herfra dro de til Chester-le-Street, hvor de slo seg ned i 883, etter 8 års vandring. Under denne vandringen oppholdt de seg først og fremst på eiendommer som tilhørte klosteret. Kommuniteten økte faktisk sine jordeiendommer i løpet av 900-tallet, først og fremst gjennom gaver til St.Cuthbert.

Cuthberts berømmelse økte raskt etter hans død, og han ble snart Nord-Englands viktigste helgen. Mye kult ble knyttet til hans graver og jordiske levninger. Dette var nokså fremmed for den keltiske tradisjonen, og inspirasjonen til denne helgendyrkelsen var nok kommet mer fra Gallia enn fra Iona. Cuthberts berømmelse var også i stor grad knyttet til de vitaene som ble skrevet om ham. En anonym munk på Lindisfarne skrev den første ca. 700, som for øvrig er et av de eldste bevarte helgenvitaene på de britiske øyer. Kirkehistorikeren Beda skrev to vitaer om St.Cuthbert tidlig på 700-tallet. Den ene var på vanlig latinsk prosa, den andre på vers – etter i hovedsak galliske modeller (som Martin av Tours vita av Sulpicius Severus). Cuthbert-kulten spredte seg med årene over hele England og deler av Skotland. I høymiddelalderen var 135 kirker i England og 17 i Skotland viet til St.Cuthbert.

I 995, etter 112 år, forlot Cuthbert-kommuniteten Chester-le-Street, og tok relikviene med seg til Ripon, der de en kort tid søkte beskyttelse. Kommuniteten var nå vokst til omkring 500 medlemmer. Herfra dro de videre til daværende Dunholm (Durham), der Cuthbert i 988 ble gravlagt i en liten trekirke på et vakkert høydedrag. Omtrent 100 år senere skulle den mektige katedralen i Durham bygges her.

1069-70 ble Cuthberts kiste flyttet tilbake til Lindisfarne på grunn av Vilhelm Erobrerens herjinger i landet. Men etter bare tre måneder ble den fraktet tilbake til Durham. I 1104 skjedde det en translasjon ved flytting av Cuthberts jordiske levninger over i en ny kiste, som ble plassert bak alteret i Durham-katedralen.

Under reformasjonen i 1538 ble gravmålet ødelagt, men i 1542 ble Cuthberts jordiske levninger igjen plassert bak alteret i Durham-katedralen. Senere undersøkelser har vist at Cuthberts kiste, foruten restene av hans legeme, inneholdt en kam av koptisk opprinnelse, et vakkert brystkors med granatstein, et reisealter og en utgave av Johannes-evangeliet som trolig stammer fra Jarrow-klosteret på 6-700-tallet.

At Cuthberts berømmelse også nådde ut over landets grenser, vitner en tildragelse fra vår egen historie. En ung mann av den kjente Skjalgson-slekta på Sola dro på 1100-tallet til Cuthberts grav i Durham for å søke helbredelse for en alvorlig sykdom. Ifølge beretningene hadde han "vidunderlige opplevelser" her, og ble helbredet "til dyp glede for alle troende". Dette er nevnt av Durham-munken Reginald i hans Cuthbert-vita. Han skal etter sigende ha hørt denne historien av den unge nordmannens egen munn.

KLOSTERHISTORIEN, FASE 3: 1083-1536

Ny klostervirksomhet på Lindisfarne

Cuthbert-kommuniteten var et munkefelleskap som hadde fulgt Cuthberts jordiske levninger rundt omkring i hele Nord-England i over 200 år, og som til slutt var havnet i Durham. I 1083 fikk de imidlertid et ultimatum av biskopen av Durham: enten gikk de inn i det nye benediktiner-klosteret som skulle etableres i byen for å betjene den nye katedralen, eller så måtte de forlate byen. Alle, bortsett fra to, valgte det siste. Kommunitetens eiendeler og jordiske gods ble overført til benediktinerne, som i de kommende årene måtte streve hardt for å overbevise omgivelsene om at de var St.Cuthberts rette arvtakere, og de rette beskyttere av hans jordiske levninger.

Samtidig ble klostervirksomheten startet opp igjen på Lindisfarne av de munkene som hadde forlatt Durham. I 1122 hadde munken Edward fra Durham bygget en ny kirke på Lindisfarne, viet til St.Cuthbert, og trolig over hans opprinnelige grav. Kort tid etter 1150 hadde to andre munkere fra Durham, Bartolomeus og Tomas, etablert seg som eneboere på Farne Island. Det nye klosteret på Lindisfarne ble et viktig valfartsmål i høymiddelalderen, på grunn av St.Cuthberts sentrale helgenposisjon. Derfor var det viktig for biskopen og klosteret i Durham å ha overoppsyn og kontroll med virksomheten på Lindisfarne, som ble en del av Durham-familien. De første munkene har trolig levd i enkle tømmerhytter, men utover på 1100-tallet vokste virksomheten sterkt, og anlegget ble stadig utvidet og modernisert. Dette ble bygget i stein, og trolig har murere fra Durham utført arbeidene.

På 1200-tallet ble klosteranlegget på Lindisfarne utvidet til det omfang som ruinene viser i dag. Da nådde det sitt høydepunkt, med 15-20 munkere. Munkene ble formelt sendt ut fra Durham, til enten klosteret eller eneboerstedet på Farne Island. Moderklosteret i Durham hadde kontroll med økonomien, og hver enhet i klosterfamilien skulle i prinsippet være selvforsynt – gjennom sine jordeiendommer og befolkningens tiende. Durham-klosteret bestemte også hvem som skulle lede klosteret på Lindisfarne. I en lang periode på 1300-tallet (1328-50) var det en lokal person, Gilbert fra den lille landsbyen Elwick inne på fastlandet, som var prior på øya.

På 1300-tallet begynte tilbakegangen på Lindisfarne, i tråd med den generelle økonomiske og sosiale tilbakegangen i landet – forårsaket av både krigen mot Skotland i 1296 og Svartedauden i 1348. Samtidig ble klosteret befestet, på grunn av de urolige tidene. Med økonomisk nedgang ble inntektene redusert, og det var ikke lenger mulig å livnære et stort antall munkere. Det syntes heller ikke lenger å være populært for Durham-munkere å bli plassert på et så perifert sted som Lindisfarne var nå. På 1300-tallet var antall munkere redusert til 5, og på 1400-tallet til 3. Klostervirksomheten ble så nedlagt etter reformasjonen i 1537, da klosterets prior ble biskop av Berwick. Etter dette ble klostereiendommen krongods, mens selve klosteret i dag forvaltes av stiftelsen English Heritage.

Middelalderkirker

I høymiddelalderen var det i hvert fall to kirker på Lindisfarne:

- + Peterskirken – som var klosterkirke
- + Mariakirken – som var menighetskirke.

Peterskirken

Den opprinnelige tømmerkirken fra Finan og Eadberth ble trolig erstattet av en steinkirke – muligens så tidlig som på 7-800-tallet. Også denne var viet til St.Peter. I hvert fall kom den nye steinkirke under gjenoppbyggingen av klosteret på 1100-tallet. Den må ha vært ferdig før 1150, og bygget over St.Cuthberts grav. Den ble bygget i romansk, eller nærmere bestemt anglo-normannisk, stil. Den var forholdsvis liten, men var inspirert av større, anglo-normanniske kirker (som Durham-katedralen). Det var en korskirke med et høyt tårn over krysningssrommet.

At der på vestfronten var åpning ut mot omverdenen, og ikke bare inn mot det innelukkede klosterområdet, kan tyde på at kirken har hatt eksterne funksjoner ut over klosterkirkefunksjonen. Den har neppe fungert som menighetskirke, for til det hadde man Mariakirken. Men med St.Cuthberts grav ble klosteret og kirken et viktig pilegrimsmål (selv om Farne Island nok hadde enda større attraktivitet). Etersom klosteret vokste og pilegrimstrafikken økte måtte kirken utvides i siste del av 1100-tallet, bl.a. ble koret fordoblet i sen-romansk stil. Kirkens forfall begynte med tilbakegangen for klostervirksomheten på 1300-tallet, og særlig etter klosterets nedleggelse i 1536. I dag er den en ruin.

Mariakirken

I den kirken som i dag står (og som fortsatt brukes som menighetskirke for den lille landsbyen på Lindisfarne) er det spor som kan tyde på eksistensen av to kirker før denne, eller to tidligere utbyggingsstadier. Den eldste kan være fra den angelsaksiske perioden, men i stein, og derfor ikke fra klosterets aller første tid. Alternativt er den bygget på 900- eller

1000-tallet. Steinkirken hadde skip og kor med høye og smale vegger. Den ble utvidet og forandret flere ganger. Sent på 1100-tallet ble det bygget et nordlig skip, og en arkade med 3 buer ble satt inn mellom det nye skipet og det gamle. Det ble også gjort endringer på 1200-tallet og etter reformasjonen. Innvendige detaljer tyder på at rommet har vært oppdelt i flere kapeller og altere. Kirkegården rundt kirken ble benyttet til øyas befolkning. Øyas notabiliteter ble gravlagt inne i kirken.

Columba-kirke?

Siden der har vært en kirkegård viet til Iona-grunnleggeren St.Columba på Lindisfarne, kan det kanskje også har vært en Columba-kirke der.

Andre bygningsrester

På høydedraget The Heugh (eller Heugh Hill) sør for klosteret er der bygningsrester av forskjellig opprinnelse. Her er en grunnmur som man kaller "kapellet", og her er et fundament som trolig har vært basis for et høykors.

Det har trolig også vært et vakttårn på denne høyden. Kirkehistorikeren Beda nevner et slikt vakttårn på Lindisfarne i beretningen om St.Cuthberts død.

Man har også lurt på om noen av disse bygningsrestene kan være stasjoner på en lokal pilegrimsrute, et fenomen som er kjent fra hellige steder i Irland, og som kalles turas. Der er opplysninger i mirakelhistoriene om St.Cuthberts relikvier som kan tyde på eksistensen av en slik pilegrimsrute.

Et sted med sjel

Lindisfarne er et sted hvor en dramatisk og skiftende historie har nedfelt seg i menneskeskjebner, tradisjoner og kulturminner på en måte som gjør at det hele blir konkret og nærværende. Sammen med et særegent landskap, klima, lysforhold og estetiske kvaliteter gir det historiske nærværet stedet en særskilt identitet. Man kan med de gamle romerne tale om en *genius loci*, at stedet har sjel. Og det er her snakk om en spesiell steds kvalitet, nemlig det religionshistorikerne kaller en *hierofani* – en konkret manifestasjon av det hellige. Derfor er man på Lindisfarne aldri i tvil om at dette er en *Holy Island*.

Ikke minst er det tidevannet som gir stedet denne spesielle identiteten. Tidvis isolert. Tidvis tilgjengelig. Tidevannet bestemmer og angir rytmen i en evig veksling – en konkret påminnelse om livets omskiftelighet. Samtidig er tidevannet også et bilde på helheten i tilværelsen og sammenhengen i skaperverket: når havet fjærer på én strand, flør det på en annen. Havet og dets puls av flo og fjære binder kyster sammen rundt hele kloden, og hjelper oss å se de store sammenhenger i historien og tilværelsen.

Den som har vært på Lindisfarne vil alltid senere kjenne på ønsket om å kunne komme tilbake dit.

Artikkelen ble opprinnelig holdt som foredrag for Flekkerøy historielag, Kristiansand.

